

Univerzitet u Beogradu
FAKULTET BEZBEDNOSTI
ARHITEKTONSKI FAKULTET

Druga naučna konferencija
Beograd 2022

URBANA BEZBEDNOST I URBANI RAZVOJ

Zbornik radova

Druga naučna konferencija
BEOGRAD 2022

**URBANA BEZBEDNOST
I URBANI RAZVOJ**

Zbornik radova

ELEKTRONSKO IZDANJE

Second Scientific Conference
BELGRADE 2022

**URBAN SECURITY AND
URBAN DEVELOPMENT**

Proceedings Book

DIGITAL PUBLICATION

IZDAVAČ

**Univerzitet u Beogradu
Fakultet bezbednosti**

ZA IZDAVAČA

**Prof. dr Vladimir N. Cvetković
Dekan Fakulteta bezbednosti**

UREDNICI

**V. prof. dr Svetlana Stanarević
Prof. dr Aleksandra Đukić**

DIZAJN ZBORNIKA

Vladimir Kovač

DIZAJN ZNAKA

Jelena Marić

ŠTAMPA (NAREZUJE)

Fakultet bezbednosti, Beograd

TIRAŽ

50 primeraka (DVD)

MESTO I VREME

Beograd, decembar 2022.

ISBN: 978-86-80144-55-9

**Izdavanje zbornika podržalo je Ministarstvo,
prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije**

NAPOMENA

Mišljenja autora izražena u ovoj publikaciji ne
odražavaju stavove ustanova u kojima su zaposleni

REČ UREDNICA

_ Prof. dr Svetlana Stanarević**_ Prof. dr Aleksandra Đukić**

Drugu naučnu konferenciju o urbanoj bezbednosti i urbanom razvoju u Republici Srbiji su nakon 5 godina ponovo organizovali Fakultet bezbednosti i Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu s ciljem da se nastavi akademska rasprava o kompleksnosti sve izraženijih bezbednosnih izazova u urbanom prostoru. Na dnevnom redu su se našle teme koje su na različite načine povezale dve akademske institucije, ali i više naučnih disciplina čija se polja rada i istraživanja vezuju za (urbani) prostor i koje su otvorile mogućnost za intelektualno i institucionalno nadmetanje u stvaranju širokog polja urbanih istraživanja ili angažovanja u istinski multidisciplinarnim i interdisciplinarnim pristupima u istraživanju.

Bezbednost u gradovima je već dugo vremena ključna tema brojnih foruma, konferencija i seminara, kako na globalnom, tako i na regionalnom, nacionalnom, ali i lokalnom nivou. Pitanje urbane bezbednosti, iako je deo nacionalne bezbednosti, sve više dobija na značaju i zahteva posebnu pažnju istraživača, ali i praktičara. S druge strane, pitanje urbanog razvoja potražuje veću saradnju i interdisciplinarno povezivanje sa studijama bezbednosti, ali i drugim studijama i naučnim disciplinama koje se bave urbanim prostorom. Gradovi su sve više u središtu svetskih ekonomskih, ali i političkih i bezbednosnih aktivnosti, a procesi urbanizacije bezbednosti, globalizacije, urbanog razvoja i transformacije gradova dodatno čine ove aktivnosti još složenijim.

Veze među gradovima širom sveta se produbljuju kroz protok robe, ljudi, tehnologije i ideja, donoseći povećanje ekonomskih mogućnosti. Gradovi se povezuju i putem međunarodne dijaspor, multinacionalnih kompanija i lanaca snabdevanja i globalnih komunikacija i mreža putovanja. Svi navedeni pokreti ljudi, dobara i ideja stvaraju nove mogućnosti i imaju pozitivne implikacije, međutim, oni takođe stvaraju i ranjivosti. Mnoga urgentna društvena pitanja, uključujući terorizam, transnacionalno nasilje, građanske i etničke nemire i sukobe, organizovani kriminal i kriminal zasnovan na tehnologiji, kao što su sajber pretnje, vezuju se upravo za urbani prostor i za pogodnosti ili specifičnosti koje im taj prostor pruža da se ispolje i razvijaju. S tim u vezi, kao centralno pitanje i izazov svakog savremenog društva može se predstaviti upravo bezbednost gradova. Bezbednost za pojedince, zajednice, preduzeća, infrastrukturu i institucije koje čine urbana područja je ključna sama po sebi.

Bila je ovo jedna od prvih domaćih uživo realizovanih naučnih konferencija, posle dve godine rada u online okruženju, pri čemu se okupilo više od 100 naučnika, istraživača i stručnjaka iz različitih naučnih oblasti: arhitekture, bezbednosti, političkih nauka, tehničkih nauka, geografije, ekologije, šumarstva, sociologije, vojnih i drugih nauka, sa pet nacionalnih državnih univerziteta (univerziteta u Beogradu, Nišu, Novom Sadu, Novom Pazaru i Univerzitet odbrane), tako i regiona i šire (univerziteta u Ljubljani, Skoplju, Banjoj Luci, Osijeku, Sofiji, Crnoj Gori i Magnitogorsku - Rusiji), više instituta i drugih institucija poput Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Republike Srbije i Zavoda za zaštitu spomenika kulture Republike Srbije. Konačno, izdvojeni su radovi, koji su nakon procesa recenzije i ispunjenih tehničkih zahteva, našli svoje mesto u ovom Zborniku radova. Ukupno 44 rada, selektovano je prema tematskim okvirima i sada su otvoreni za širu čitalačku publiku u online okruženju, jer se publikuju kao elektronsko izdanje.

SADRŽAJ

Odbori konferencije

07 NAUČNI ODBOR / ORGANIZACIONI ODBOR / TEHNIČKI ODBOR

Uvodno predavanje

10 ARHITEKTURA I BEZBEDNOST U NEPREDVIDIVIM OKOLNOSTIMA GRADA 21. VEKA
_ Ana Nikezić

DEO.01 URBANIZACIJA BEZBEDNOSTI: SEKURITIZACIJA I/ILI MILITARIZACIJA URBANIH PROSTORA

24 FENOMEN RODNE NEBEZBEDNOSTI U JAVNIM URBANIM I VIRTUELNIM PROSTORIMA
_ Nataša Danilović Hristić _ Nebojša Stefanović _ Jasna Petrić

33 JAVNA OKUPLJANJA U URBANOM PROSTORU -
ZAŠTITA I BEZBEDNOST MUZIČKIH MANIFESTACIJA
_ Jana Marković

42 ZAŠTITA EVROPSKE KRITIČNE INFRASTRUKTURE – NEMAČKA I FRANCUSKA
_ Tamara Pejić _ Jovana Dimitrijević Dinić

53 ILEGALNO UPRAVLJANJE OTPADOM KAO IZVOR URBANE (NE)BEZBEDNOSTI
_ Srđan T. Korać

63 UČENJE URBANE BEZBEDNOSTI U STUDIJU ZA URBANISTIČKO
PROJEKTOVANJE: STUDENTSKI PROJEKTI ZA NOVO PRIOBALJE U GOLUPCU
_ Branislav Antonić _ Aleksandra Đukić _ Eva Vaništa Lazarević _ Jelena Marić

73 PROMENA U STEPENU URBANE BEZBEDNOSTI I FORMIRANJU ZAJEDNICA OD SOCIJALI-
STIČKOG DO POST-SOCIJALISTIČKOG VIŠEPORODIČNOG STANOVANJA U NOVOM SADU
_ Violeta Stefanović

84 ISPITIVANJE UTICAJA TIPOLOGIJE AMBASADA NA URBANU
BEZBEDNOST JAVNIH GRADSKIH PROSTORA TOKIJA
_ Ivan Filipović _ Dragana Vasiljević Tomić

96 VATRENE ULICE: UTICAJ URBANOG RATOVANJA NA CIVILNO STANOVNIŠTVO
_ Vanja Rokvić

105 AKADEMSKA TEMATIZACIJA SEKURITIZACIJE U URBANOM PROSTORU
_ Milan Lipovac _ Slađana Đurić _ Ana Paraušić

114 ANALIZA BEZBEDNOSTI OTVORENIH JAVNIH PROSTORA
DONJEG DORČOLA KORIŠĆENJEM SCORELINE OKVIRA
_ Milena Vukmirović _ Suzana Gavrilović

126 BEZBIJEDNOST REKREATIVACA U GRADSKOM PARKU U BRČKOM
_ Slobodan Bulatović

134 URBANA BEZBEDNOST I SAVREMENI ZATVORSKI SISTEM
_ Aleksandra Ilić

- 145 UTICAJ VEŠTAČKOG OSVETLJENJA NA BEZBEDNOST U PARKOVIMA
_ Aleksandra Čabarkapa _ Lidija Đokić
- 152 ANALIZA URBANE BEZBEDNOSTI OTVORENOG JAVNOG PROSTORA:
NOVOBEOGRADSKI BLOK 21 U PERIODU OD 2013. GODINE DO DANAS
_ Nikola Mitrović _ Jelena Marić _ Aleksandra Đukić _ Marko Milosavljević
- 163 RAZUMEVANJE VAŽNOSTI SIGURNOSTI HRANE U ODRŽIVOM GRADU
_ Venelin Terziev _ Vesela Radović
- 172 NEGATIVAN UTICAJ BEZBEDNOSNIH ASPEKATA NACIONALNE
LEGISLATIVE NA EFEKTIVNO/EFIKASNO KORIŠĆENJE BESPILOTNIH
LETELICA/SISTEMA U ARHITEKTURI/URBANIZMU
_ Đorđe Đorđević _ Đorđe Mitrović _ Mirjana Devetaković _ Marko Nikolić _ Nikola Popović

DEO.02 DIGITALNE TEHNOLOGIJE I URBANA BEZBEDNOST

- 188 ORGANIZOVANJE BEZBEDNIH DOGAĐAJA NA OTVORENIM JAVNIM
PROSTORIMA NOVOG SADA TOKOM COVID-19 PANDEMIJE
_ Ilija Gubić _ Srđan Zorić
- 196 KORIŠĆENJE PODATAKA U REALNOM VREMENU ZA UPRAVLJANJE ISTORIJSKIM GRADO-
VIMA I MJESTIMA KULTURNE BAŠTINE: ISKUSTVA INTERREG MED HERIT-DATA PROJEKTA
_ Isidora Karan _ Igor Kuvač
- 202 DIGITALNA OKRUŽENJA I SISTEMI PROSTORNIH INFORMACIJA: NOVE KONCEPCIJSKE
I OPERATIVNE DETERMINANTE INTELIGENTNOG DIZAJNSTRATEŠKOG PRISTUPA
U KONTEKSTU KONVERGENCIJE PROSTORNIH DISCIPLINA DISCIPLINA
_ Dragana Ćirić
- 213 KONCEPCIJA NIVOJA DETALJNOSTI ZA DIGITALNO PROJEKTNO OKRUŽENJE (OD URBANOG
PROJEKTA DO IZVRŠNOG DETALJA) NA PRIMERU VILE VERDE ALEHANDRA ARAVENE
_ Loni Likar _ Dina Stober
- 221 ODRŽAVANJE OBJEKATA: BEZBEDNOST I ZAŠTITA OBJEKATA I KORISNIKA
_ Milan A. Radojević
- 229 NADZOR U URBANOM JAVNOM PROSTORU KAO IZAZOV PRIVATNOSTI I BEZBEDNOSTI
_ Svetlana Stanarević

DEO.03 GLOBALIZACIJA, URBANI RAZVOJ I TRANSFORMACIJA GRADOVA

- 242 KONCENZUALNOST U PREDURBANOM PLANIRANJU GRADA KAO BAZIČNI FAKTOR
RAZVOJNE BEZBEDNOSTI: KONSTRUKCIONISTIČKI TEORIJSKI PRISTUP S.J. MANDELBAUMA
_ Aleksa Ciganović _ Rade Mrlješ
- 251 PREDUSLOVI RAZVOJA SISTEMA ZA ZAŠTITU KRITIČNE
INFRASTRUKTURE U REPUBLICI SEVERNOJ MAKEDONIJI
_ Marina Mitrevska _ Toni Mileski
- 260 UTICAJ PANDEMIJE COVID 19 NA PROMENE U KORIŠĆENJU GRADSKOG PROSTORA
_ Vera Backović
- 269 URBANIZACIJA KAO FAKTOR NASTANKA DEGRADIRANIH
POVRŠINA NA TERITORIJI OPŠTINE RAKOVICA
_ Irena Blagajac

- 280 IZAZOVI I MOGUĆNOSTI TRANSFORMACIJE GRADA U „ZERO WASTE CITY”
_ **Marija Milenković _ Tijana Žišić**
- 289 AKTIVNOSTI KOPNENE VOJSKE U URBANIM PROSTORIMA
_ **Vinko Žnidaršić _ Marko Radovanović _ Ivan Stojadinović**
- 300 OPTIMIZACIJA PROSTORNE ORGANIZACIJE MREŽE NASELJA GRADA ZAJEČARA
_ **Vladimir Popović _ Marija Drobnjaković**
- 309 BEZBEDNOST I SIGURNOST NUKLEARNIH ELEKTRANA I
POTENCIJALNE POSLEDICE AKCIDENATA PO URBANU SREDINU
_ **Slavko Dimović _ Milica Čurčić _ Nikola Zdošek**
- 319 EKOLOŠKA BEZBJEDNOST NA PRIMJERU AKVATORIJA NAJVEĆE EVROPSKE
NAUTIČKO – TURISTIČKE DESTINACIJE PORTO MONTENEGRO, CRNA GORA
_ **Emā Alihodžić Jašarović _ Sanja Paunović Žarić _ Nemanja Milićević**
- 330 PRIMENA ZEMALJSKIH BESPOSADNIH VOZILA U URBANIM
PROSTORIMA TOKOM BORBENIH OPERACIJA VOJSKE
_ **Marko Radovanović _ Aleksandar Petrovski _ Vinko Žnidaršić _ Bojan Lakanović**
- 341 URBANIZACIJA I UTICAJ PROIZVODNJE HRANE NA EKOLOŠKU BEZBEDNOST
_ **Predrag Jovanović _ Marko Jovanović**
- 352 EKOLOŠKI PROBLEMI KAO SAVREMENI IZAZOV URBANIH
SREDINA - STUDIJA SLUČAJA GRAD BEOGRAD
_ **Vera Arežina _ Nenad Spasojević**
- 361 MIGRACIJE KAO FAKTOR PROMENE EKONOMSKE STRUKTURE STANOVNIŠTVA
NOVOG SADA I NJIHOV UTICAJ NA RAZVOJ GRADOVA JUŽNOBAČKOG OKRUGA
_ **Filip Krstić _ Snežana Vujadinović _ Dejan Šabić _ Vedran Živanović _ Marko Sedlak**
- 367 SAVREMENI MIGRACIONI PROCESI – PROBLEM
RURALNE OBNOVE NASELJA ZAJEČARSKOG OKRUGA
_ **Mirjana Gajić _ Marko Joksimović _ Vladimir Malinić _ Filip Krstić _ Marko Sedlak**
- 376 DEMOGRAFSKI PROBLEMI RAZVOJA RURALNIH NASELJA GRADA PIROTA
_ **Snežana Vujadinović _ Rajko Golić _ Vladimir Malinić _ Aleksandar Kovjanić _ Nemanja Josifov**
- 384 UTICAJ EKONOMSKE STRUKTURE STANOVNIŠTVA NA NERAVNOMERAN
TERITORIJALNI RAZVOJ GRADOVA RASINSKOG OKRUGA
_ **Dejan Šabić _ Mirjana Gajić _ Marko Joksimović _ Rajko Golić _ Nemanja Josifov**
- 393 URBANO NASELJE – KAPSULA ZA PRAVILAN RAST I RAZVOJ
_ **Nikola Z. Furundžić _ Dijana P. Furundžić _ Aleksandra Krstić-Furundžić**
- 401 SMEŠTANJE REZILIJENTNOSTI U URBANI KONTEKST -
KA KONCEPTU URBANE REZILIJENTNOSTI
_ **Nevena G. Stanković**
- 409 KLIMATSKA ODRŽIVOST I KULTURNI TURIZAM, NA PRIMERU
PROJEKTA REGIONALNOG RAZVOJA U SRBIJI „PUT RIMSKIH CAREVA”
_ **Vesna Tomić**
- 419 ZNAČAJ ARHUSKE KONVENCIJE ZA LOKALNU
EKOLOŠKU BEZBEDNOST NA PRIMERU GRADA NIŠA
_ **Ivana Ilić Krstić _ Slobodan Milutinović _ Olivera Milošević**
- 429 HIBRIDNI RATOVI U 21. VEKU
_ **Gospava Stojanović Takić**

ODBORI KONFERENCIJE

NAUČNI ODBOR

dr Vladimir N. Cvetković

redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti

dr Slađana Đurić

redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti

dr Svetlana Stanarević

vanredna profesorka, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti

dr Vanja Rokvić

vanredna profesorka, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti

dr Goran Mandić

vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti

dr Aleksandra Ilić

docentkinja, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti

dr Milan Lipovac

vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti

dr Vesela Radovićnaučna savetnica, Univerzitet u Beogradu,
Institut za multidisciplinarna istraživanja**dr Mirjana Laban**redovna profesorka, Univerzitet u Novom Sadu,
Fakultet tehničkih nauka**dr Nataša Pichler-Milanović**

viša naučna saradnica, Univerzitet u Ljubljani, Ekonomski fakultet

dr Slobodan Milutinović

redovni profesor, Univerzitet u Nišu, Fakultet zaštite na radu

dr Mina Petrovićredovna profesorka, Univerzitet u Beogradu,
Filozofski fakultet, Odeljenje za sociologiju**dr Nataša Danilović Hristić**

viša naučna saradnica, Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije

dr Aleksandra Đukić

redovna profesorka, Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet

dr Eva Vaništa Lazarević

redovna profesorka, Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet

dr Aleksandra Stupar

redovna profesorka, Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet

dr Marija Maruna

redovna profesorka, Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet

dr Aleksandra Krstić Furundžić

redovna profesorka, Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet

dr Danijela Milovanović Rodić

docentkinja, Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet

Vladimir Lojanica

redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet

dr Ana Nikezićvanredna profesorka, Univerzitet u Beogradu,
Arhitektonski fakultet**dr Milena Vukmirović**

docentkinja, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet

dr Jugoslav Joković

docent, Univerzitet u Nišu, Elektronski fakultet

dr Dejan Filipovićredovni profesor, Univerzitet u Beogradu,
Geografski fakultet - Odsek za prostorno planiranje**dr Velimir Šećerov**redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Geografski
fakultet - Odsek za prostorno planiranje

ORGANIZACIONI ODBOR

dr Svetlana Stanarević

vanredna profesorka, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti

dr Aleksandra Đukić

redovna profesorka, Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet

TEHNIČKI ODBOR

dr Branislav Antonićkoordinator, asistent, Univerzitet u Beogradu,
Arhitektonski fakultet,**dr Vladimir Kovač**

docent, Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet

Nikola Mitrović

doktorand, Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet

Ilija Gubić

doktorand, Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet

Jana Marković

doktorand, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti

Lazar Stojanović

doktorand, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti

UVODNO PREDAVANJE

ARHITEKTURA I BEZBEDNOST U NEPREDVIDIVIM OKOLNOSTIMA GRADA 21. VEKA

UDK 351.778.542:711.426"20"

_ Ana Nikezić

v.profesor, doktor nauka; Univerzitet u Beogradu,
Arhitektonski fakultet; ana.nikezic@arh.bg.ac.rs

SAŽETAK

Savremeno društvo propagira otvorenost, ekonomsku prosperitetnost i pluralizam, društvenu jednakost, ekološku odgovornost i političku mnogostrukost kao formu demokratije. Nikada ranije društvo i grad se nisu susreli sa tako velikom brzinom promena i nepredvidivim izazovima od onih geopolitičkih i od ljudske ruke stvorenih, do onih prirodnih i ekoloških. Ovakve okolnosti stavljaju arhitekturu pred nove izazove u kojima je bezbednost izgrađene sredine i ljudi upitna. U pokušaju da zadovolji zahteve za otvorenošću, maksimalnom fleksibilnošću, participativnošću i transformabilnošću, arhitektura se prepustila tehnologiji kao mogućem izlazu. Bilo da je reč o unutrašnjem, privatnom ili javnom otvorenom prostoru, danas, u ekološki, ekonomski, politički i društveno nepredvidivo doba, bezbednost se pre svega posmatra kao tehnološki dodatak arhitekture. Takozvana „smart rešenja“ nadziranja i kontrole propagiraju se kao idealni modeli apsolutne bezbednosti. Svakako bez njih se ne može, posebno kada je reč o javnim kritičnim prostorima kao što su infrastrukturni objekti transporta robe, ljudi i usluga, kao i druge visoko rizične tipologije. One su važan deo savremene svakodnevice ali ne smeju zameniti praksu dobrog projektovanja koje artikuliše principe zaštite i sagledivosti kao osnove bezbednog prostora. Potrebno je preispitati principe i postulate bezbedne arhitekture koje su još 70tih godina prošlog veka postavili Oskar Njuman (Oscar Newman) promovišući bezbedno stanovanje kroz teritorijalnost i odgovornost zajednice, kao i Džejn Džejkobs (Jane Jacobs) promovišući siguran grad prilagođen ljudima. Arhitektura mora integralno da sagleda koncipiranje i artikulaciju prostora, te da nađe meru i uskladi komponente otvorenosti i fleksibilnosti sa komponentama nepredvidivosti i nađe ravnotežu između obezbeđivanja i dobrog projektovanja kako iskustvo svakodnevnog ne bi iz domena prividne mnogostrukosti prešlo u domen neprijanog nadziranja i kontrole.

KLJUČNE REČI _ *kiborg, smart arhitektura, nadziranje i kontrola*

1. LJUDSKO PONAŠANJE I OKRUŽENJE

U uvodnom delu knjige *The Human Condition*, Hana Arendt (Arendt 1998) naglašava uzročnost i međusobnu uslovljenost ljudskog ponašanja i okruženja, čime i čovek i okruženje postaju uslovljeni entiteti onoliko koliko i uslovljavajuće sile. Sličan zaključak donosi i psiholog Džeims Gibson u svojoj knjizi *The ecological approach to visual perception* (Gibson 1986) gde posmatrač, kroz pokret, odnosno kroz vizuelnu i fizičku angažovanost postaje aktivni re-kreator prostora koji ga okružuje. Življeni prostor nije više posmatrana stvar već stimulus koji sadrži kapacitet da produktivno angažuje i usmeri reakciju posmatrača. Iako dolaze iz različitih disciplinarnih okvira jasno se međusobno podržavaju u recipročnosti odnosa čoveka i okruženja. Oni smatraju da okruženje utiče na korisnika tako da on reaguje na određen način, pa je okruženje uslovljeno, koliko i uslovljavajuće. U oba slučaja vizuelni i fizički stimulansi osnova su formiranja poželjnog građenog predela.

Ako je arhitektura pažljiva kombinacija barijera, procepa, perforacija, horizontalnih i vertikalnih površina struktuiranih i artikulisanih na način da utiču na ljudsku percepciju i ponašanje, onda se postavlja pitanje u kojoj meri nas arhitektura pokreće, a koliko naše ponašanje menja način na koji se arhitektura i prostor razumeju i koriste? Iz prethodnog je jasno da su ideja strukture i koncepcije arhitekture ključni faktori koji utiču na ljudsko ponašanje u prostoru i obrnuto.

Danas, u post-pandemijskom društvu „nove normalnosti“, pod pritiskom klimatskih promena i geopolitičkih turbulencija, nesigurna budućnost traži nove alate kako bi se odbranila iskonsku vezu čoveka i njegovog prostora. Proliferacija digitalne tehnologije dramatično je povećala vreme koje ljudi provode u digitalnom prostoru i samim tim oslabila ljudski senzibilitet za fizički prostor. Tehnološki inteligentna civilizacija 21. veka alate borbe za „novu normalnost“ prepoznaje pre svega kroz CYBORG (Warwick 2016) odnos čoveka i okruženju, te domestikaciju, odnosno pripitomljavanje tehnoloških inovacija i njihovo smeštanje u postojeći sistem vrednosti građenog i življenog. Ljudska bića su već na neki način kiborzi jer su pametni uređaji postali integralni deo našeg života, a u poslednjim decenijama i našeg bića (Yi, Di Carlo 2021). Danas je teško povući jasnu granicu između analognog i digitalnog prostora, biološkog i tehnološkog bića, pa se sa pravom pitamo šta je budućnost kuće i grada, odnosno arhitekture? KO je ona? Kako će biti građena i koje će biti njeno značenje, njen identitet? Ono što je sigurno jeste činjenica da će presudnu ulogu u njenom kreiranju igrati svakodnevni život koji je danas opredeljen kroz kiborg (integralna relacija biološkog i tehnološkog aspekta bića ili stvari) relaciju između čoveka i prostora (Paul 2002). U promišljanju arhitekture u nepredvidivim okolnostima grada budućnosti neophodno je uključiti čoveka, i to ne samo kao telo i figuru kao nosioce prostornog događaja, već promisliti način na koji digitalizacija odnosa između arhitekture i čoveka menja strukturaciju prostora budućeg grada, kao i način na koji se čovek u njemu ponaša, na koji ga razume i na kraju, sa kojim se identifikuje.

Danas je granica između arhitekture kao prostorne strukture i tehnologije kao informacione i komunikacione strukture znatno manje oštra i precizna; zamagljena je. Telo arhitekture, reoblikovano tehnologijom, menja se ne samo u estetskom, već i u funkcionalnom i etičkom smislu (Haraway 1991). Opisujući sadašnju tendenciju tehnologizacije i digitalizacije društva ukazuje se na nov odnos čoveka prema svom telu u kome su granice između čoveka i tehnološkog servisa do sada određene kroz interakciju postaju zamagljene do nivoa neprepoznavanja (Yi, Di Carlo 2021). One su interiorizovane, te su na neki način do te mere usvojene i uključene u svakodnevni život da su postale podsvesne. Ova činjenica ukazuje na razvoj kiborg relacije čovek-arhitektura koji kao i u filmovima naučne fantastike nije auto-

matizovan i ulepšan robot već sofisticirana kreatura koja proširuje ali i pretil razumevanju granice šta je to čovek, odnosno ko je arhitektura (Barnett 2019).

2. NEPREDVIDIVE OKOLNOSTI GRADA 21. VEKA

Savremeno društvo propagira otvorenost, ekonomski prosperitet i pluralizam, društvenu jednakost, ekološku odgovornost i političku mnogostrukost kao formu demokratije (Council of Europe 2011, Donnelly 2013). Sa druge strane, nikada ranije društvo i grad se nisu susreli sa tako velikom brzinom promena i nepredvidivim izazovima od onih geopolitičkih i od ljudske ruke stvorenih, do onih prirodnih i ekoloških (Bauman 2009). Sa tim u vezi, a kako je u okolnostima savremenog grada nesigurno kakva je priroda pretnje koja vreba, arhitektura mora u svoj koncept ugraditi izvesnu meru nesigurnosti. Nemoguće je prepustiti se sa sigurnošću tehnološkim alatima bezbednosti, jer su oni zasnovani na iskustvu postojeće pretnje, a iskustvo svakodnevnog života permanentno se menja na svim nivoima od privatnog iskustva kuće do javnog iskustva grada. Ovakve okolnosti stavljaju arhitekturu pred nove izazove u kojima je bezbednost izgrađene sredine i ljudi upitna. U pokušaju da zadovolji zahteve za otvorenošću, maksimalnom fleksibilnošću, participativnošću i transformabilnošću, arhitektura se hibridizuje (kiborgizuje) i prepušta tehnologiji kao jedinom mogućem izlazu (Bin 2019). Bilo da je reč o unutrašnjem, privatnom ili javnom otvorenom prostoru, danas, u ekološki, ekonomski, politički i društveno nepredvidivo doba, bezbednost se pre svega posmatra kao tehnološki dodatak arhitekturi, kao dodatni sloj izgrađenog. Takozvana „smart rešenja“ nadziranja i kontrole (koja su zamenila visoke zidove, kontrolore i alarme) propagiraju se kao idealni modeli apsolutne bezbednosti (Haddon 2011). Svakako bez njih se ne može, posebno kada je reč o javnim kritičnim prostorima kao što su infrastrukturni objekti transporta robe, ljudi i usluga, kao i visoko rizične tipologije. One su važan deo savremene svakodnevice ali ne smeju zameniti praksu dobrog projektovanja koje artikuliše principe zaštite i sagledivosti kao osnove bezbednog prostora. Sasvim sigurno postulate atraktivnosti, otvorenosti i pristupačnosti zamenjuju postulati sigurnosti i kontrole. Kroz tehnološku performativnost *smart sistem* nadzora, detektori ugrađeni u kontrolne sisteme zgrada, materijali visokih performansi postaju strukturalna podrška dobrog dizajna 21. veka koja se percipira kao moćna sila koja proizvodi prostorno iskustvo sekuritizovanog izgrađenog okruženja, umesto da predlaže zdrav i komforan arhitektonski prostor.

Oduvek je ideja pećine podrazumevala bezbedno mesto. Ta čvrsta, nepokolebljiva masivnost, kontrolisana penetracija i nadasve nevidljivost čine pećinu idejnim tvorcom sigurnog mesta. Doduše, pećina budi ideje apsolutnog mraka, to je nepoznato mesto, nesigurnog sadržaja sa pozicijom bez izlaza. Zaklon, sa druge strane, jeste ono otvoreno, transparentno i fražilno mesto. Takođe, ono je prilagodljivo, adaptivno, transformabilno i nudi sigurnost kroz vizuelnu sagledivost, otvorenost i pristupačnost. Danas zahvaljujući razvoju tehnologije i razvoju industrije materijala večita dihotomija pećine i zaklona nestaje. Ideja prividne slobodne koju nudi zaklon biva opremljena tehnološkom protezom, gradeći kiborg strukturu sigurnog nepenetrabilnog staklenog akvarijuma. Ideja nepobedive pećine, sa druge strane, pod nadzorom i kontrolom biva ogoljena. U oba slučaja, arhitektura postaje idealno demokratska i translusentna, ali istovremeno postaje nevidljiva sigurnosna opna.

Grad nesigurnosti je osnovno načelo i nasleđe modernosti i promocije globalih vrednosti metropole (Vidler 2001). Bezbednost, suprotno, uključuje zaštitu lokalnog političkog i ekonomskog prosperiteta, kao i kontrolu i asimilaciju kulturnog integriteta savremenog društva i grada. Ako prirodno dat reciprocitet čovek-okruženje naspramno postavimo dualitetu